

12 MAART 2000

THEMA

Heel de aarde

Na de vloed herstelt God via Noach zijn relatie met mens en aarde. Alle levende wezens worden daarin betrokken. De schepper belooft Zijn schepping te bewaren. Van de mens mag die zorgzaamheid ook worden verwacht.

Op weg naar Pasen

Op weg naar Pasen begint er een nieuwe serie lezingen. Vanaf deze zondag gaan we sprongsgewijs door de bijbel met als verbindend thema 'God komt ons tegemoet'. Gaandeweg zal blijken dat vanuit dit gezichtspunt de verschillende lezingen op elkaar aansluiten en elkaar kunnen verhelderen.

GENESIS 9:8-17

Gods verbond met Noach

Ontmoetingen met God

Je kunt zeggen dat de ontmoeting tussen God en Noach na de vloed een afsluiting is van een reeks ontmoetingen die begon in Genesis 1. Vanaf dat begin tot Genesis 9 is er veel gebeurd. Het geheel overziend moet de hoorder vaststellen dat hij/zij veel heeft geleerd over de relatie tussen God en mens. Het leidt tot een ontvullende waarheid die je, net als Noach, met beide benen op de grond zet: de mens weet waar hij/zij staat. 'In den beginne', zo gaat het verhaal, neemt God het initiatief voor de ontmoeting. God maakt ruimte voor het leven van plant, dier en mens door de oervloed zijn plek te wijzen. De wateren moeten zich terugtrekken boven en onder de aarde (zo stelde men zich dat in die tijd voor). Van al

het geschapene is de mens door de schepper bij uitstek ingesteld op ontmoeting. God schiep hem, zo staat geschreven in Genesis 1:26-27, 'naar zijn beeld' en daar wordt ter verduidelijking aan toegevoegd: 'man en vrouw schiep Hij hen.' De mens is met andere woorden in zover 'beeld van God' als hij aangelegd is op de relatie met de ander. In hoofdstuk 2 constateert God ook nadrukkelijk: de mens wordt pas mens met een ander. Van zijn kant geeft God vanaf het begin aan dat Hij God van mensen wil zijn. God zoekt de mens op, ook als deze zich voor Hem verbergt.

Een verwaterde relatie

In Genesis wordt verteld hoe mensen de grenzen van de hen gegeven ruimte verkennen en overschrijden. Daarmee wordt het evenwicht binnen de relatie danig verstoord. God en mens raken van elkaar vervreemd. In de ontmoeting van de ene mens met de ander ziet men elkaar niet meer als broer/zuster maar als rivaal. Daarin gaat het van kwaad tot erger. Uiteindelijk is alleen bij Noach nog iets zichtbaar van de oorspronkelijke bedoeling van Gods schepping: Noach 'wandelt met God' (6:9). God koestert die relatie en sluit een verbond met hem (6:17). Wat betreft de rest maakt God zijn schepping weer ongedaan. De oervloed mag weer terugvloeien: de grote waterdiepten en de hemelsluizen gaan weer open (7:11).

Een nieuw begin

Net als in Genesis 1:2 horen we

hoe Gods adem over de wateren gaat (8:1), waardoor deze weer plaats moeten maken voor een leefwereld van mens en dier. God herhaalt de opdracht om de aarde te vervullen (9:1). In de relatie tussen mens en dier is er nu wel wat veranderd: 'de vrees en de schrik voor u zij over al het gedierte der aarde' (9:2). God geeft toe dat de dood van de één het brood van de ander kan zijn, maar Hij stelt ook hier een grens: men mag het respect voor het leven niet verliezen. Opvallend is dat de relatie met God niet is veranderd, in Genesis 9:6 worden de woorden uit het eerste hoofdstuk herhaald: 'naar Gods beeld heeft God de mens gemaakt.'

Deze bewogen voorgeschiedenis werkt nadrukkelijk door in de ontmoeting van God met Noach in Genesis 9:8-17. De manier waarop God het verbond aanbiedt is precies dezelfde als waarop Hij in 6:17 de vloed aankondigde: 'Zie Ik...' Door wat er is gebeurd wordt de relatie tussen God en mens verdiept. Ze hebben elkaar beter leren kennen. Het hoort bij het mens-zijn dat men zijn grenzen verkennt. Van God geldt dat we niet alleen zijn scheppingswil maar ook zijn verdriet hebben leren kennen. Ondanks dit alles is er nu toch weer de ontmoeting. God kiest daar voor. Hij stelt geen voorwaarden vooraf. De brug tussen hemel en aarde is voortaan de regenboog. Als God zich in de toekomst tot de mensen wendt, zal het altijd onder dit voorteken zijn.

Klaas Spronk

LITURGISCHE NOTITIES

Eerste zondag van de Veertigdagentijd

De evangelielezing is uit Marcus 1:12-15. Gedreven door de Geest gaat Jezus de woestijn in. Het volk Israël heeft in de woestijn God en zichzelf goed leren kennen. Bij Jezus gebeurt dat in confrontatie met de duivel. Net als in Genesis 9 komt heel de schepping in beeld. Psalm van de zondag is Psalm 91. Daar aan ontleent de zondag ook zijn naam:

'Invocabit', 'roept hij (Mij) aan' (vers 15). Dit lied van Godsvertrouwen past goed bij de belofte van Genesis. Andere Psalmen over verbondstrouw zijn Psalm 105 en 111. Het lied van de week is Gezang 337, met name vanwege het vijfde vers, over 'Noach en zijn regenboog'. Ook het hierop volgende dooplied, Gezang 338, bezingt Noach en de vloed. Andere bijpassende liederen vindt men

in *Zolang er mensen zijn* (Kok), lied 76 en 81; *Liederen voor het hart*, (Narratio), lied 8; *Zingend Geloven V* (Boekencentrum), lied 84. Liederen bij de evangelielezing: Gezang 172 en lied 70 uit *Zingend Geloven VI*.

Suggesties kinderliederen: Alles wordt nieuw I (NZV), lied 3. *Zingen van het leven* (Kok), lied 6.

Klaas Spronk

19 MAART 2000

THEMA
In de stilte

► Bij de profeet Elia gaat het van een piekervaring naar een diepe depressie. Nu eens lijkt God heel dichtbij, dan weer ver weg. Pas als alles stilvalt komt het tot een echte ontmoeting.

I KONINGEN 19:9-18
Gods verbond met Elia**JHWH is god**

Als er iemand dicht bij God staat, dan is het wel de profeet Elia. Alleen zijn naam al is een belijdenis, waarmee de kern van Israëls geloof wordt aangeduid: 'JHWH is god'. Alleen de god van Noach, Mozes en Abraham mag die naam hebben. Dat geldt voor geen ander. Dus ook niet voor Baäl, de populaire Kanaänitische god van de vruchtbaarheid. Heel Elia's werk als profeet staat in het teken van de strijd tegen deze hardnekkige afgodsdienst. Daarin gaat hij heel ver. Hij begeeft zich in naam van JHWH op het terrein van de tegenstander. Van Baäl verwacht men dat hij zorgt voor regen op zijn tijd. In naam van JHWH daagt Elia Baäl uit: het zal de komende jaren droog blijven; laat Baäl er maar wat aan doen. Het blijft droog, totdat in het derde jaar de God van Israël daar verandering in brengt. Dat gebeurt na een directe confrontatie tussen Elia en de priesters van Baäl op de berg Karmel. Baäl laat zich niet wekken uit zijn doodsslaap. De God van Elia be- toont zich de levende met vuur van de hemel. De Baälpriesters bekopen hun nederlaag met de dood. Het volk bekeert zich tot de

God van Elia met de belijdenis die in zijn naam is vervat: 'JHWH, die is God!' (18:39). Deze God antwoordt met levengevende regen.

Neergehaalde godsbeelden

Maar koningin Izebel, een vurig aanhanger van Baäl, laat de nederlaag niet op zich zitten en brengt Elia danig in het nauw. Elia vlucht de woestijn in. Hij voelt zich door iedereen in de steek gelaten. Het enige wat hij nog van zijn god verwacht, is dat Hij hem verlost uit dit lijden: 'Het is genoeg! Neem mijn leven, JHWH, want ik ben niet beter dan mijn vaderen' (19:4). Het doet denken aan een verhaal van één van die vaderen, Jakob, alleen en angstig onder de blote hemel. In een droom ziet Jakob die hemel opengaan: via een ladder dalen engelen af en klimmen weer omhoog. JHWH zelf staat bovenaan die ladder en verbindt zich met Jakob. In het verhaal van Elia komt Hij nog dichterbij. Maar voor het zover is, moet nog één en ander tussen Elia en God worden opgeruimd. Eerst moet Elia loskomen van alles wat hem de laatste tijd is overkomen aan triomf en teleurstelling. JHWH laat hem afstand nemen door hem veertig dagen en veertig nachten op reis te laten gaan. Daarna kan Elia JHWH ontmoeten, op de berg Horeb. Daar moet hij bepaalde beelden van zijn God laten vallen. JHWH is zelfs anders dan Elia zich voorstelt. Wie Hem echt wil leren kennen, moet blijkbaar eerst veel afleren. Zo leert Elia dat JHWH niet te vinden is in de storm die rotsen verbrijzelt. Dat zou op het eerste gezicht niet zo vreemd zijn geweest. Zo open-

baart Hij zich wel eens op andere momenten. Nahum bezingt Zijn weg 'in wervelwind en storm' (1:3) en dat Hij de aarde doet beven (1:5). Maar ook in de aardbeving is Hij nu niet. Net zomin als in het vuur. In Jesaja 29:6 worden zelfs alle drie elementen naast elkaar genoemd: 'Gij zult door JHWH der heerscharen bezocht worden met donder, aardbeving en geweldig gedreun, wind, storm en verterende vuurvlam.' Nog kort hiervoor heeft Hij zichzelf geopenbaard op de Karmel in een verterend vuur. In de nieuwe ontmoeting op de Horeb laat JHWH zien dat Hij niet voorspelbaar is. Dat geldt wel voor afgoden zoals Baäl. Die zijn er slechts om te bevestigen wat je al wist en om in stand te houden wie in al in het zadel zit.

Stilte na en voor de storm

De ontmoeting met JHWH vindt plaats in de hoorbare stilte na de storm. Het is ook de stilte waarin Elia terecht komt na het oorverdovende gejuich op de Karmel en het daaropvolgende geschreeuw van zijn achtervolgers. Elia dacht dat hij alleen was. Hij heeft enige tijd nodig gehad om beter te leren luisteren. In de ontmoeting met JHWH ervaart Elia dat het niet bij het oude blijft. De stilte blijkt ook stilte vóór de storm te zijn. Vol met nieuwe plannen en met nieuwe hoop zal Elia terugkeren. Ook onder mensen zal hij medestanders vinden, zelfs een opvolger. Het dreigende gebrul van zijn tegenstanders zal verstommen door toedoen van nieuwe machthebbers die JHWH zal laten aantreden.

Klaas Spronk

LITURGISCHE NOTITIES**Tweede zondag van de Veertig-
dagentijd**

Men noemt deze zondag Reminiscere, naar Psalm 25:6 'Gedenk uw barmhartigheid, JHWH'. Deze bede sluit aan bij het verhaal van Elia. Bij de evangelielezing uit Marcus 9:2-10 gaat het over de verheerlijking van Jezus op de berg sa-

men met Mozes en Elia. God komt hier heel dichtbij, net als in de verhalen van Elia en Mozes. Het lied van de week, Gezang 12, sluit aan bij het verhaal van Elia's ontmoeting met JHWH. Zie hierbij ook: Gezang 11, lied 74 uit *Aandachtig Liedboek* (Ambo) en lied 13 uit *Liederen van het hart* (Narratio). Bij het verhaal

uit Marcus: Gezang 99, 324 en lied 72 uit *Zingend Geloven VI*, (Boekencentrum). *Suggesties kinderliederen: Alles wordt Nieuw II* (NZV), lied 9, *Zing alle dagen II* (NZV), lied 34, *Bijbelliederen III* (Boekencentrum), lied 22 en *Alles andersom* (Callenbach), lied 7.

Klaas Spronk

26 MAART 2000

THEMA

Regels van liefde

Echte liefde is pas mogelijk als er de ruimte is om te kiezen. Liefde en vrijheid horen bij elkaar. Maar vrijheid is kwetsbaar. Wie niet oppast, verspeelt haar. Daarom is de liefde gebaat bij spelregels, opdat zij niet wordt verstikt maar ruimte krijgt.

EXODUS 20:1-17

De tien woorden van het verbond

Mozes en Elia

Net als Elia is Mozes vaak een eenzaam vrijheidsstrijder. Hij weet zich geroepen om in naam van de Heer zijn volk los te maken van de soms verleidelijke, maar uiteindelijk beknellende vreemde machten. Dat wordt hem niet altijd in dank afgenomen. Het volk waarvoor hij zich inzet, laat hem nogal eens in de steek. Net als Elia kennen we Mozes als iemand die heel dicht bij God staat. Tot het uiterste zijn zij met God verbonden. Daarvan getuigen de verhalen over hun levenseinde in Deuteronomium 34:5-6 en II Koningen 2:11. Nadrukkelijk wordt verteld dat God hen ook dan vasthoudt: hun relatie met God eindigt niet bij de dood. Niet voor niets worden zij ook samen genoemd in het verhaal van Jezus' verheerlijking op de berg. Alle drie maken zij mee dat hoogte- en dieptepunten elkaar onverwacht snel afwisselen.

Zo gaat dat ook op de weg uit Egypte naar het Beloofde Land. Het volk wordt heen en weer geslingerd tussen angst (om te veranderen) en moed (om de vrijheid te kiezen), hoop en wanhoop. Aan Mozes zijn die gemengde gevoelens ook niet vreemd. In de ontmoeting met God (dat wil zeggen: God die hem opzoekt) vindt hij echter steeds weer de nodige inspiratie om het goede spoor te houden. Zo'n direct contact met God is weinigen gegeven. Men kan zich overigens afvragen of het wel zo'n voorrecht is om tot zulke eenzame hoogten te stijgen. De verantwoordelijkheid en de dienstbaarheid aan God en aan zijn volk wegen erg zwaar. Het gaat niet in de eerste plaats om Mozes maar om het volk.

Regels voor vrijheid

Het volk moet worden geholpen om de juiste weg te vinden en te houden. Daarvoor krijgt het een groot aantal regels mee. Ondanks de schijn van het tegendeel zijn die bedoeld voor de vrijheid van het volk: om ze ervoor te behoeden dat ze zich inlaten met verkeerde machten en om ze te wijzen op grenzen waar een mens maar beter niet overheen kan gaan. Als opmaat voor de vele aanwijzingen klinken tien woorden. Als een soort vuistregel geven ze aan waar het in de soms verwarrende veelheid om gaat. Het gaat om de kern van de zaak. Je kunt die op je vingers natellen. Op de lange tocht door de woestijn, als je te-

rug wordt geworpen op jezelf, is dat een belangrijke handreiking, een houvast als je wankelend het juiste spoor zoekt.

De tien woorden die hier worden gegeven herinneren aan het tien keer herhaalde 'en God zei' in het scheppingsverhaal van Genesis 1. De tien woorden uit Exodus 20 scheppen als het ware de mens die in zijn doen en laten beeld van God is. Deze woorden zijn ook een tegenhanger van de tien plagen waarmee God de tegenstand van zijn tegenstrever, de farao van Egypte, moest breken. De tien woorden zijn een belangrijk wapen in de strijd die nog te voeren zal zijn, ook in de strijd tegen zichzelf: de neiging om op te geven en je in je onzekerheid te keren tegen degene die het dichtst bij je staat. Daarvan is sprake in Numeri 14:22, waar God zich erover beklagt dat het volk Hem nu al tien keer heeft verzocht. In Romeinen 8:38 noemt Paulus tien machten die de relatie met God kunnen bedreigen maar die ons niet zullen 'kunnen scheiden van de liefde Gods'. De tien woorden uit Exodus 20 zijn vanuit diezelfde liefde gegeven. Op deze manier zijn deze woorden niet veeleisend maar juist veelbelovend.

Wie zich verbonden weet met deze liefdevolle, bevrijdende God hoeft zijn toevlucht niet meer te nemen tot andere goden of tot krampachtige pogingen God of de ander naar zijn hand te zetten.

Klaas Spronk

LITURGISCHE NOTITIES

Derde zondag van de Veertigdagentijd

Deze zondag is genoemd naar het begin van het tweede deel van de Psalm die ook op de vorige zondag werd aangeheven, Psalm 25:15: 'Mijn ogen zijn bestendig op de HERE'. Dit lied geeft goed weer waar het in de gave van de tien woorden om gaat, namelijk om de goede weg niet kwijt te raken. Zo maakt God zijn mensen los uit het net (25:15b). De regels zijn ook niet gegeven om de bond-

genoten van God te knechten. 'Vroomheid en oprechtheid' zijn er juist om hen te 'behoeden' (25:21).

De evangelielezing is uit Johannes 2:13-25, het verhaal van de tempelreiniging. Iets van Jezus' heilige verontwaardiging komen we ook tegen bij Mozes als hij met de stenen tafelen terugkeert en zijn volk afgoderij ziet bedrijven (Exodus 32). Soms is er meer nodig dan goede woorden om mensen

mores (letterlijk: [goede] zeden) te leren. Het lied van de week aansluitend bij het slot van Exodus 20 is Gezang 478. Men kan ook denken aan Gezang 243 of 62. H. Oosterhuis dichtte een lied bij de aanhef van de tien woorden in *Nieuw Bijbels Liedboek* (Ambo), blz. 54. *Suggesties kinderliederen: Alles andersom* (Callenbach), lied 4, *Zingen van het licht IV* (Kok), lied 4.

Klaas Spronk

2 APRIL 2000

THEMA

De maaltijd

Samen eten en drinken is een goed moment van ontmoeting. In het delen kom je dicht bij elkaar. In de bijbel is de maaltijd soms een beeld voor de ontmoeting van God en mens. Doorgaans vindt die plaats op een keerpunt.

JOHANNES 6:1-15

Jezus en het Paasmaal van het verbond

Pascha op de kruispunten

In de lezingen voor de Veertigdagentijd wordt nu een overgang van het Oude naar het Nieuwe Testament gemaakt. Op allerlei manieren werken in de lezing van deze zondag echter motieven uit het Oude Testament door. Direct al de tijdsaanduiding in Johannes 6:4 roept heel veel op: 'het Pascha, het feest der Joden, was nabij'. Door het Pascha als 'het feest der Joden' aan te duiden, schept Johannes een zekere afstand. Hij schrijft in een tijd waarin de treurige tegenstelling tussen Christenen en Joden steeds scherper werd. Toch kon de christelijke gemeente de weg van Jezus' lijden en sterven alleen begrijpen in het verlengde van de weg van God met Israël. Daarbij speelt het Pascha een belangrijke rol. Het herinnert aan de uittocht uit Egypte, een keerpunt in Israëls geschiedenis. Heel nadrukkelijk wordt er van verteld in de lezing uit Jozua 4-5 bij de intocht in het Beloofde Land. Nadat eerst de overtocht over de Jordaan is beschreven als ware het een hernieuwde door-

tocht door de Schelfzee, wordt nu net als in Egypte het Pascha gevierd. Men lette op de volgorde. In Egypte was er eerst de viering van het Pascha en daarna de tocht door het water. Nu volgt na de tijd in de woestijn eerst de tocht door het water en daarna het Pascha. Daarmee is de cirkel rond. De band met God is bewaard gebleven; men heeft met vallen en opstaan het spoor gehouden zoals dat werd gewezen in de tien woorden.

Vijf en twee

Jezus wil verder in dit spoor. Het gaat Hem erom dat men met Hem en in Hem God zal ontmoeten. Ook het verhaal van die maaltijd voor vijfduizend met slechts vijf broden en twee vissen verwijst daarnaar. Als Jezus op wonderlijke wijze de mensen voedsel verschaft, doet Hij denken aan Mozes die namens God in de woestijn het volk voorzag van het wonderlijke manna. Men kan hier ook denken aan het verhaal van Elia en de weduwe van Sarefat in I Koningen 17: op onnavolgbare wijze was de voorraad mel in de pot en olie in de kruik onuitputtelijk. Ook de getallen vijf en twee verwijzen naar de traditie waarin Jezus wil staan. Het eerste getal zal de bijbellezer doen denken aan de vijf boeken van Mozes, het tweede aan de profeten en de geschriften. Aan deze hulpmiddelen heeft men genoeg om te begrijpen wie Jezus is en wat Hij komt doen. Zo maakt Hij het immers zelf ook de Emmaüsgangers duidelijk (Lucas 24:27).

Waar komt het brood vandaan?

Belangrijker dan deze mogelijke getallensymboliek is de vraag die Jezus stelt: 'Waar zullen wij broden kopen, dat dezen kunnen eten?' Hiermee stelt Jezus zijn discipelen op de proef, zo laat de schrijver ons weten. Jezus geeft zelf antwoord. Wat voorhanden is, blijkt in zijn handen voldoende voor heel de menigte; niet slechts voor de vijfduizend, maar voor iedereen. Twaalf manden blijven over en twaalf staat voor heel het volk.

Zoals steeds in het evangelie van Johannes moet men zich niet verliezen op het teken. Zien en begrijpen is twee, zoals Johannes 12:37 ons voorhoudt. Zonder zijn uitleg en zonder dat men zich voor Hem open stelt, betekenen de tekenen niets. Ook bij de wonderlijke broodvermenigvuldiging laat de reactie van de toeschouwers te wensen over (vers 2 en 14). Johannes maakt duidelijk dat we niet hoog genoeg over Jezus kunnen denken. Zijn optreden doet denken aan dat van Mozes: teruggetrokken in het gebergte (6:15), de plaats waar je Hem dicht bij God mag vermoeden. Vervolgens laat Jezus zich kennen als iemand die de ongrijpbare machten van zee en storm beheerst (6:16-21). Tenslotte komt dan het antwoord op de gestelde vraag: 'waar komt het brood vandaan?': 'mijn Vader geeft u het ware brood uit de hemel' (6:32). Daarmee verwijst Jezus naar zichzelf en naar zijn sterven en opstanding als Pascha.

Klaas Spronk

LITURGISCHE NOTITIES

Vierde zondag van de Veertigdagentijd

In de tijd van voorbereiding op het Paasfeest is er op deze zondag ruimte voor een wat vrolijker noot. Dat komt om te beginnen terug in de naam: 'Laetare', 'verheugt u!' Het is als de vreugde van de bedevaartsganger bij de nadering van de heilige stad Jeruzalem.

Vandaar dat vandaag Psalm 122 wordt gezongen. Het herinnert ons er aan dat het Pascha, dus ook de christelijke Tafelviering, hun wortels hebben in de blijde herinnering aan Gods verlossing. De voorgestelde lezing uit Jozua 4-5 illustreert dat dit feest wordt gevierd op de kruispunten. In dankbare herinnering kijkt men terug en zo leert men ook de

weg die nu ingeslagen moet worden. Het lied van de week is Gezang 57 bij Johannes 6. Liederen die goed passen: Gezang 75, 173, 249, 352, 354, 361 en 488. *Suggesties kinderliederen: Zing alle dagen III (NZV), lied 15 en 16, Zingen van het leven (Kok), lied 9.*

Klaas Spronk